

Disleksija i disgrafija kod djece

Čičić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:834638>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

IVA ČIČIĆ
ZAVRŠNI RAD

DISLEKSIJA I DISGRAFIJA KOD DJECE

Čakovec, studeni 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Iva Čičić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Disleksija i disgrafija kod djece

MENTOR: prof. dr. sc. Đuro Blažeka

Čakovec, studeni 2020.

Sadržaj

Sažetak	5
Summary	5
1. UVOD	6
2. DISLEKSIJA	7
2.1. Što je disleksija?	7
2.2. Obilježja disleksije	7
2.2.1. Čitanje	8
2.2.2. Fonološka obrada riječi	8
2.2.3. Pisanje	9
2.2.4. Pamćenje	9
2.2.5. Teškoće sekvencioniranja	9
2.2.6. Vizualna percepcija	9
2.2.7. Teškoće u organizaciji informacija	10
2.3. Vrste i tipovi disleksije	11
3. KAKO STRUČNJACI MOGU POMOĆI?	12
3.1. Kada posebni prilagođeni programi nisu dovoljni?	12
4. ZANIMLJIVOSTI O DISLEKSII	14
5. DISGRAFIJA	15
5.1. Što je disgrafija?	15
5.2. Oblici disgrafije	15
5.2.1. Fonološka disgrafija	16
5.2.2. Jezična disgrafija	17
5.2.3. Vizualna disgrafija	18
5.2.4. Motorička disgrafija	18

6. ODGOJNO-OBRAZOVNI PRISRUP DISLEKSIJI I DISGRAFIJI	20
6.1. Individualizacija pristupa za smanjenje teškoća u učenju	21
6.2. Ocjenjivanje učenika s teškoćama u učenju	21
6.3. Problematika odgojno-obrazovnog pristupa	22
7. ZAKLJUČAK	23
LITERATURA	24
Biografija	25
Izjava o samostalnoj izradi rada	26
Izjava o javnoj objavi rada.....	27

Sažetak

U radu se promišlja o teoriji i postupcima u kontekstu disleksije i disgrafije kod djece. Polazi se od problematike definiranja tih pojava, njihovih obilježja te prednosti i mana. Razmatraju se smjernice u odgojno-obrazovnom sustavu kao i individualizacijski pristupi tih dviju pojava. U tome se kontekstu promišlja o pojavnosti disleksije i disgrafije u populaciji te o posljedicama ukoliko nisu prepoznate i liječene na vrijeme.

Ključne riječi: disleksija, disgrafija, individualizacija pristupa, problematika

Summary

This essay will give an overview of the theory and practice within the context of dyslexia and dysgraphia with children. At first, this essay will address issues regarding definition of these conditions, their characteristics, and their strengths and weaknesses. Educational system guidelines are as well considered and individualization of approach to these conditions. In this context, the appearance of dyslexia and dysgraphia within the population is considered, and also its consequences if these conditions are not recognized and treated on time.

Keywords: dyslexia, dysgraphia, individualization of approach, problems

1. UVOD

Rad je prožet teorijom i činjenicama vezanim za disleksiju i disgrafiju koje su sve prisutniji problem današnjice. Ove su teškoće stvarni problemi prisutni kod velikog broja djece, a nerijetko su zbog nedovoljne informiranosti, neprepoznati na vrijeme. Osiguravanje uvjeta i poduzimanje određenih mjera nužno je za kvalitetno cjeloživotno učenje takve djece, kako ne bi zaostajali za svojim vršnjacima. Zbog nedovoljne kompetencije i neinformiranosti učitelja, djeca s disleksijom i disgrafijom ne dobivaju adekvatnu rehabilitaciju te ih se naziva sporima i lijenima, ne znajući da su njihove kognitivne sposobnosti zapravo izrazito visoke. Postignuća djece sa specifičnim poremećajima u učenju koja imaju natprosječnu inteligenciju zbog neznanja učitelja, nisu u skladu s njihovim potencijalima. Učitelji se fokusiraju na njihove teškoće, ali ne i na darovitosti koje u tom slučaju ne mogu adekvatno iskazati. Uz učitelje, čest su problem i sami roditelji koji se ne mogu ili ne žele „pomiriti“ s činjenicom da im dijete ima disleksiju ili disgrafiju jer, zbog nedovoljne informiranosti, smatraju da im dijete boluje od teške bolesti. Takvo pogrešno tumačenje može se shvatiti kao odraz nedovoljne educiranosti javnosti. Također, problemi se vežu i uz odgojno-obrazovni sustav koji nije omogućio nastavna sredstva primjerena za djecu s disleksijom i disgrafijom, a to svakako dodatno otežava učiteljima. Pomanjkanje stručnih suradnika, kao što su psiholog i logoped, koji su nužni za rad s disleksičarima i disgrafičarima, dodatno otežava rad s učenicima.

Svrha ovoga rada jest u tome da se поближе približe teškoće i osvijesti brojnost njihove pojavnosti u populaciji djece mlađe školske dobi kako bi se poboljšala individualizacija programa i spriječilo zaostajanje u razvoju.

2. DISLEKSIJA

2.1. Što je disleksija?

Disleksija je nastala iz dviju grčkih riječi „dys“ (slab, neprimjeren) te „lexsis“ (jezik, riječ), a jedna je od nekoliko teškoća u učenju. Kao jezično utemeljen poremećaj konstitucijskog podrijetla, obilježavaju je teškoće u kodiranju pojedinih riječi koje odražavaju nedostatne sposobnosti fonološke obrade. Sposobnost rastavljanja riječi na glasove (analiza) i pamćenje redoslijeda glasova (sinteza), potrebni su kako bi dijete moglo obraditi tiskanu riječ i otkriti njezino značenje (dekodiranje), a to je ujedno osnovni preduvjet čitanja i rastavljanja riječi na glasove. Naziv disleksija novijeg je datuma, a neki od prijašnjih naziva su: „minimalna cerebralna disfunkcija“, „psihoneurološki poremećaj“, „smetnje čitanja“, „teškoće čitanja“ te „poremećaji čitanja“.

Britanski neurolog Critchley (1978. godine), disleksiju još naziva razvojnom: „To je poremećaj u učenju koji započinje s teškoćama pri učenju i čitanju, a poslije lošim pravopisom i odsutnošću lakog baratanja pisanim jezikom, za razliku od govornog jezika. Kognitivne je naravi i često genetski uvjetovana. Nije uzrokovana intelektualnim nedostacima, manjkavim sociokulturnim prilikama, načinom poučavanja niti ikakvim poznatim neurološkim oštećenjem. Moguće ga je znatno smanjiti pravodobnom i ciljanom pomoći.“

Kao genetski uvjetovana teškoća, postoji znatan rizik da će se disleksija ponoviti u sljedećem naraštaju, zbog skupa zajedničkih gena članova obitelji. Ukoliko su neki članovi obitelji imali problema s čitanjem, pisanjem ili glasovnom analizom te sintezom, mogli su imati disleksiju, čak i ako nije bila na vrijeme uočena.

2.2. Obilježja disleksije

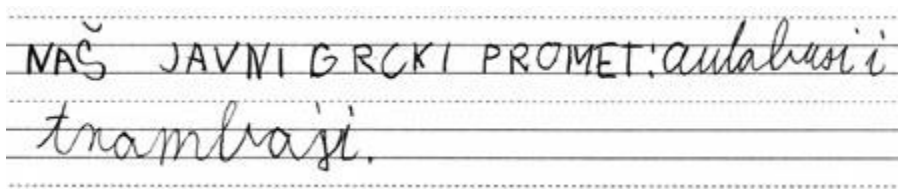
Glavna obilježja disleksije očituju se u teškoćama u usvajanju i razvoju čitanja i pisanja, ali i u jezičnom, perceptivnom i pojmovnom razvoju. Određuju je teškoće i osobitosti u sljedećim područjima:

2.2.1. Čitanje

Teškoće u čitanju odnose se na brzinu čitanja i razumijevanje pročitano. Djeca s disleksijom ne čitaju tečno, dugo slovkaju, tiho izgovaraju riječi, ne zamjećuju točke kao znakove razgraničenja rečenica te ne mijenjaju intonaciju prilikom čitanja izjavnih i upitnih rečenica. Često dolazi do zamjenjivanja, skraćivanja ili dodavanja slova kojih u tekstu inače nema, a do toga dolazi zbog grafički sličnih slova kao što su „b“ i „d“. Nepreciznost dolazi do izražaja i kod kraćih riječi, kompliciranih i višesložnih te ne tako učestalih. Ukoliko u tekstu piše „put do stana“, dijete će to pročitati kao „put od stana“, ako netko nešto „donosi“, dijete će to pročitati kao da netko „odnosi“. Kada dolazi do zamjenjivanja, tada će „presavijanje“ postati „presađivanje“, a „radoznala“ postaje „radoznava“. Razumijevanje pročitano teksta svakako narušava neprecizno i sporo čitanje, ali mnoga djeca s disleksijom se nauče služiti rečeničnim kontekstom koji im pomaže prilikom razumijevanja značenja.

2.2.2. Fonološka obrada riječi

Važne predčitačke vještine su svjesnost glasova u riječi, uočavanje ritma i rime u riječi te mogućnost izdvajanja početnog ili završnog glasa, a ukoliko to dijete nije u mogućnosti, znači da ima nedostatnu fonološku obradu riječi. Fonološke teškoće se ne moraju nužno pojavljivati u djetetovom govoru jer neka djeca mogu posve ispravno izgovarati većinu riječi iako imaju teškoće s raščlambom riječi na glasove. U govoru djece s fonološkim teškoćama možemo primijetiti da riječ „metla“ izgovaraju kao „mekla“, „dlaka“ postaje „glaka“, a „svjetlo“ postaje „svjeklo“.

Slika 1: Nedostatna fonološka obrada riječi (Izvor: <http://hud.hr/bitna-obiljezja-disleksije/> pristup 01.10.2020.)

2.2.3. Pisanje

Teškoće u pisanju možemo podijeliti u dvije skupine. Prvoj skupini pripadaju teškoće koje se odnose na pravilnost i organiziranost slova i rukopisa, a pojavljuju se kada dijete teško povezuje glas koji čuje s pripadajućim slovom u pisanju. Najbolji pokazatelj je diktat jer dijete piše ono što čuje. Tada umjesto riječi „kosa“ možemo dobiti riječ „koza“ ili „dom“ može postati „tom“. Drugoj skupini pripadaju teškoće koje se odnose na samostalno sastavljanje teksta. One su posljedica neujednačenog stupnja u razvoju govornog i pisanog jezika. Pisani jezik složeniji je od govornog jezika jer sve riječi moraju biti pravilno napisane, poredane ispravnim redoslijedom te odijeljene interpunkcijskim znakovima, dok se u govornom jeziku možemo služiti mimikom ili gestama. Važno je skrenuti djetetovu pažnju na rukopis kako ne bi imalo poteškoća prilikom čitanja vlastitog teksta.

2.2.4. Pamćenje

Disleksija utječe na kratkoročno pamćenje koje je jedna od tri faze pamćenja, a ima veliku ulogu u čitanju. Kratkoročno pamćenje je sposobnost zadržavanja sekvenci trenutne misli u svijest tijekom dvadesetak sekundi. Disleksija utječe na ovu fazu na način da onemogućuje pretvaranje slova u glasove i stvaranje slogova koji se nižu, stoga dolazi do zastoja u čitanju. Ukoliko disleksija obuhvati teškoće s dugotrajnom memorijom, tada nastaje veliki problem u svladavanju gradiva, a najčešće se nadovezuju na teškoće u organizaciji materijala i sklonost dezorijentaciji.

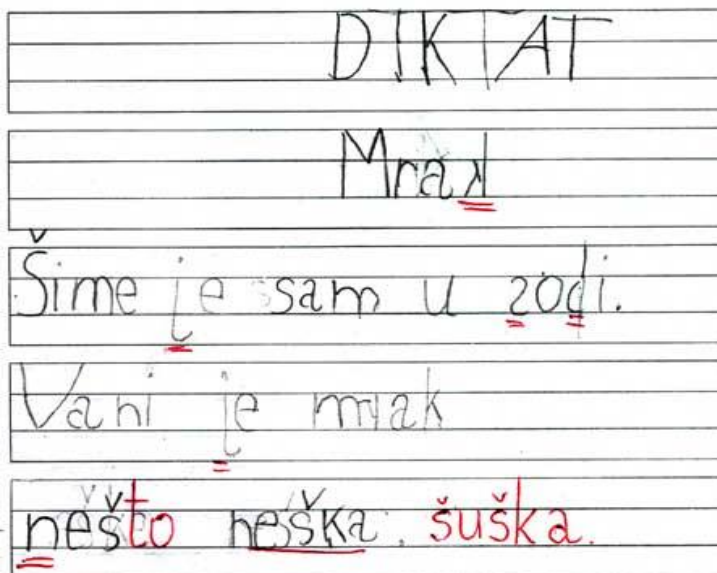
2.2.5. Teškoće sekvencioniranja

Ove se teškoće odnose na djetetovu dezorijentiranost, odnosno teško snalaženje u vremensko-prostornim uvjetima. Djeca teško i sporo uče slijed mjeseci u godini, ne znaju koji je dan u tjednu i teško im je odrediti koji slijedi nakon. Slična situacija može biti i u prostoru, odnosno ne mogu se sjetiti da li su na dvorište vrtića išli prije ili poslije užine.

2.2.6. Vizualna percepcija

Djeca često opisuju teškoću kao „okretanje slova“, pretapanje teksta ili dezorijentaciju u smjerovima lijevo-desno, gore-dolje. Izmijenjena percepcija slova jedan je od faktora koji

utječe na nemogućnost učenja ispravnog oblika riječi. Otežano čitanje i zastoji u čitanju nastaju ako se djetetu slova okrenu ili umjesto riječi vidi prazno polje.

Slika 2: Zrcalno okretanje slova u diktatu (Izvor: <http://hud.hr/bitna-obilježja-disleksije/>
05.10.2020.)

2.2.7. Teškoće u organizaciji informacija

Djeca često satima sjede i uče, a pritom ništa ne nauče. Ovladavanje tehnikama učenja, odnosno crtanje umnih mapa i sortiranje informacija na papiru po hijerarhiji, uvelike pomaže u prikupljanju i obradi informacija.

2.3. Vrste i tipovi disleksije

Današnji općeprihvaćen prijevod za disleksiju jest poremećaj u čitanju, a dijelimo ju na dvije vrste: razvojna i specifična. Razvojna disleksija proizlazi iz psihomotornog i govorno-jezičnog razvoja djeteta. Ovoj skupini pripadaju i djeca koja su pretrpjela moždane ozlijede prije ili poslije rođenja jer se njihove funkcije mozga ne razvijaju istom brzinom kao kod druge djece, a to najviše dolazi do izražaja u prvom i drugom razredu osnovne škole kada djeca uče čitati. Brzina svladavanja čitanja ovisi o brzini sazrijevanja i psiho-motoričkoj organiziranosti onih funkcija koje su potrebne za čitanje. Specifična disleksija jest vrsta disleksije koja se, čak i uz najbolje metode učenja, teško ispravlja. Brojnim istraživanjima, potvrđeno je da je nasljedna, da na nju ne utječe dječja lijenost te da inteligencija nije sporna.

Kada govorimo o tipovima disleksije, često dolazi do neslaganja jer većina stručnjaka smatra da postoji samo jedan podtip disleksije, a to su poteškoće s fonološkom obradom i dekodiranjem. Neki stručnjaci se pak s tim ne slažu, već tvrde da disleksija, uz gore navedeni pod tip ima još jedan, a to je prividna disleksija.

Smatra se da djeca s prividnom disleksijom imaju manje teškoća s fonološkom obradom i dekodiranjem, ali imaju više drugih teškoća kao što je kratkoročna verbalna memorija.

Ukoliko bi fonološka i prividna disleksija zaista bile dvije odvojene teškoće, tada teorijski prelazak djeteta iz jednog podtipa u drugi ne bi bio moguć. U praksi je vidljivo da dijete, ako je dobivalo adekvatnu poduku u fonološkoj obradi i dekodiranju, može prijeći iz podtipa fonološke disleksije u podtip prividne disleksije.

Disleksiju još možemo podijeliti na slijedeće oblike:

1. duboka disleksija: nemogućnost izgovora besmislenih riječi i ne razumijevanje apstraktnih riječi,
2. površinska disleksija: teškoće glasovnog izgovora riječi tijekom čitanja,
3. aleksija: potpuna odsutnost vještine čitanja,
4. disleksija zbog zanemarivanja: zamjenjivanje riječi s istim završetcima,
5. disleksija vezana uz poremećaj pozornosti i pamćenja: teškoće kratkoročnog pamćenja i korištenje značenja neke riječi u krivom kontekstu.

3. KAKO STRUČNJACI MOGU POMOĆI?

Traženje pomoći započinje u školi, stoga se očekuje kompetentnost učitelja. Najbolju pomoć pružaju učitelji u nižim razredima osnovne škole, a po potrebi i edukacijsko-rehabilitacijski stručnjaci. Samo jedna poteškoća u učenju može drastično utjecati na cjeloživotno učenje u školi, uključujući vladanje i odnose s drugom djecom. Suradnjom učitelja i roditelja može se postići mnogo, stoga mora postojati uzajamno poštovanje. Škola može pomoći uvođenjem dopunske nastave ili rada s logopedom, a prema dijagnozi i asistenta u nastavi. U nižim razredima učitelj promatra dijete u razredu, provjerava njegove bilježnice i razgovara s roditeljima o njegovom ponašanju. U višim razredima se to odvija preko ocjena, a ukoliko se primijeti zaostajanje, uvodi se intervencija. Ukoliko dođe do odstupanja, logoped će napraviti potrebnu dijagnostiku djeteta te uputiti roditelje u daljnje pretrage, a škola će zatražiti individualizirani pristup u radu. Iako u RH nema dovoljno logopeda u školama, škola i stručna služba mora osigurati djetetu s teškoćama razinu učenja predviđenog nastavnim planom i programom. Cilj je, bez obzira na teškoće, svakom djetetu omogućiti ravnopravno sudjelovanje u školskom životu.

3.1. Kada posebni prilagođeni programi nisu dovoljni?

Dodatna pomoć uvodi se za djecu s težim teškoćama, koja ne mogu ostvariti adekvatan napredak u posebnom prilagođenom programu. Stručno mišljenje obuhvaća kompletnu stručnu procjenu u donošenju mišljenja posebnih obrazovnih potreba, a djetetu se osigurava 20ak sati dodatne pomoći asistenta. Samo u najtežim slučajevima, dijete se upućuje u specijalnu školu. Teškoće su u tom slučaju toliko velike da se dijete nalazi na samom dnu ljestvice čitanja, IQ i jezičnosti. Različiti stručnjaci imaju različite kriterije, a u školama mnogi stručnjaci provode neznatna formalna testiranja. Djeca s posebnim potrebama zahtijevaju mnogo intenzivniju poduku, a to uključuje: individualni rad ili rad u malim skupinama, prilagođen nastavni program, raščlamba svakog zadatka na manje zadatke, često ponavljanje gradiva, pohvaliti i nagraditi djetetov uspjeh te dobru suradnju sa stručnjacima. Sadržaj programa za djecu sa specifičnim teškoćama u učenju treba biti prilagođen svakoj teškoći. Ukoliko teškoće nisu svladane usprkos pruženoj pomoći, tada

se prilagođavaju i testovi, odnosno dano je više vremena za pisanje, a u težim slučajevima omogućen je i „pomagač“.

4. ZANIMLJIVOSTI O DISLEKSIJI

Svako dijete ima svoje prednosti i slabosti, a isto vrijedi i za djecu s disleksijom i za onu djecu bez njih. Iako nema znanstvenih dokaza, neki smatraju da su djeca s poteškoćama izrazito talentirana i nadarena. Svako je dijete individualno, ali je važno da roditelji i učitelji motiviraju djecu i potiču njihove prednosti kako bi lakše učili, ali i stjecali sigurnost i samopouzdanje. Mnogi istaknuti ljudi imali su ili imaju disleksiju, a među njima su:

- političari: John F. Kennedy, Winston Churchill,
- znanstvenici: Albert Einstein, Thomas Edison, Michael Faraday, Isaac Newton, Henry Ford,
- umjetnici: Leonardo da Vinci, Pablo Picasso, Walt Disney, Ludwig van Beethoven, John Lennon,
- pisci: Mark Twain, Agatha Christie, Hans Christian Andersen, Ernest Hemingway,
- poduzetnici: Steven Spielberg, Steve Jobs, Jamie Oliver.

5. DISGRAFIJA

5.1. Što je disgrafija?

Disgrafija predstavlja ozbiljne teškoće u pisanju koje se manifestiraju u trajnim i tipičnim pogreškama, a možemo ih podijeliti na tri razine:

1. Na razini slova i sloga – odnosi se na dodavanje suvišnih slova i slogova (neispravno unutarnje izgovaranje riječi tijekom pisanja), njihovo izostavljanje (ukazuje da dijete ne uočava sve glasove i slogove u riječi) ili premještanje u riječi (nedovoljna razvijenost pažnje i samokontrole).
2. Na razini riječi – manifestira se kao rastavljeno pisanje dijelova iste riječi te tvorbeni i morfološki disgramatizam.
3. Na razini rečenice – očituje se u pisanju neispravnih interpunkcija (sintetički disgramatizam).

Disgrafija se ne očituje nužno samo u teškoćama u ovladavanju pisanjem, već se manifestira i u komponentama usmenog govora. Uzrokovana je neravnomjernim formiranjem sustava za pisanje, a takve poteškoće mogu nastati zbog neprimjerenog pristupa poučavanju, jer nisu nastale zbog neznanja pravopisa.

5.2. Oblici disgrafije

Kako bismo odabrali adekvatnu pomoć za dijete s disgrafijom, potrebno je utvrditi njezin oblik. U stručnoj literaturi postoji nekoliko klasifikacija, dok se u praksi često pojavljuju miješani oblici disgrafije, odnosno simptomi nekoliko različitih oblika u kojima jedan dominira.

Prema uzroku, disgrafija može biti nasljedna, uzrokovana djelovanjem vanjskih nepovoljnih čimbenika te kombinirana. Prema stupnju izraženosti, disgrafija može biti laka, izražena te agrafija. Agrafija označava potpunu nesposobnost pisanja, popraćena je ozbiljnim teškoćama u početnom čitanju, a često prelazi u stabilnu disgrafiju. Sveukupno, sve oblike možemo podijeliti u četiri glavne skupine, odnosno prema dominantnom sindromu.

5.2.1. Fonološka disgrafija

Greške u pisanju najčešće su uzrokovane teškoćama u izgovoru ili nemogućnošću razlikovanja glasova. Prilikom pisanja, djeca s poteškoćama miješaju i zamjenjuju slova, odnosno glasove sličnih izgovora. U fonološke disgrafije spadaju dvije podvrste disgrafija: artikulacijsko-akustička i akustička disgrafija.

Artikulacijsko-akustička disgrafija se lako prepoznaje, jer djeca pišu onako kako izgovaraju. Nerazvijena veza između slušnog i motoričkog dijela govornog sustava dovodi do nemogućnosti djeteta da čuje vlastiti poremećeni izgovor pa se prilikom pisanja oslanja na pogrešan izgovor riječi. Tako će dijete umjesto riječi „točka“ napisati „totka“ ili umjesto „kuća“, napisati će „kuta“. Iako je dijete sposobno samostalno izolirati svaki pojedini glas, zbog loše slušne kontrole, dolazi do grešaka u pisanju. Teškoće izgovora nerijetko vode i u poremećaj slogovne strukture riječi, a to se u pisanju manifestira izostavljanjem i premještanjem slogova. Kada je riječ o pravoj disgrafiji, čak i nakon korekcije neispravnog izgovora, dijete nastavlja raditi tipične pogreške u pisanju, a to nam je pokazatelj da je poremećaj u pisanju daleko teži od samog neispravnog izgovora.

Djeca s akustičkom disgrafijom ispravno izgovaraju sve glasove izolirano, ali u spontanom govoru. Usprkos nesavršenom fonemskom sluhu, imaju ispravan izgovor, ali im zato slušno razlikovanje nije na toliko visokom stupnju razvoja koje je potrebno za pisanje. Uzrok tome jest slabost kratkotrajnog slušno-verbalnog pamćenja te pomanjkanje svijesti o akustički bliskim glasovima. Do grešaka dolazi najčešće prilikom slobodnog pisanja, onog koji se ne kontrolira ili ocjenjuje, a manifestira u obliku grešaka kao što su: subi-zubi ili lok-luk.

5.2.2. Jezična disgrafija

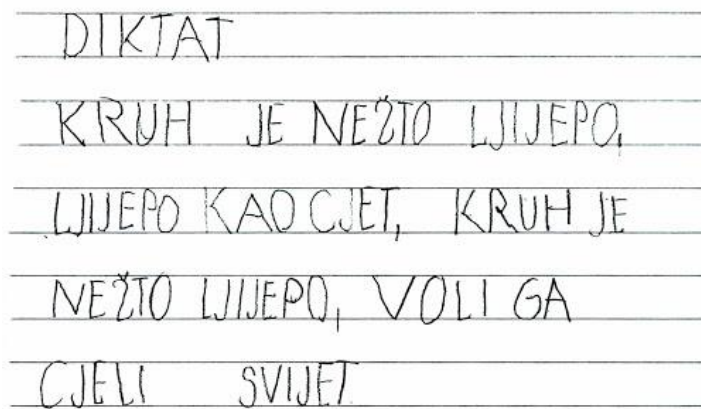
Najčešći oblik disgrafije odnosi se upravo na neformiranost jezične analize i sinteze na fonemskom, slogovnom i morfološkom stupnju te sintaktičkoj analizi i sintezi. Ovoj skupini pripadaju dva podtipa disgrafija, a to su: disgrafija uzrokovana poremećajem jezične analize i sinteze te disgramatična disgrafija.

Disgrafija uzrokovana poremećajem jezične analize i sinteze je najprošireniji oblik disgrafije, a očituje se u remećenju riječi i rečenica. Djeci s nižim stupnjem jezične zrelosti, teško je rastaviti tekst na rečenice, rečenice na riječi, a riječi na morfeme, slogove i foneme. Ovaj oblik disgrafije imaju sva djeca s nedovoljni razvijenim govorom, ali i djeca s normalnim usmenim govorom. Razlog jest u složenosti pismenog jezika, odnosno pismeni jezik zahtjeva najvišu razinu fonemske percepcije. Teškoće u glasovnoj analizi manifestiraju se u pogreškama izostavljanja, dodavanja i premještanja slova unutar riječi, kao na primjer: diktat-dikat, točka-točoka, vrat-varat, jedna-jenda. Djeca s ovim tipom disgrafije prijedloge i veznike pišu spojeno s riječi. Umjesto „iza stabla“, dijete će napisati „zastabla“, umjesto „kiša pada“, dobit ćemo novonastalu riječ „kišapad“. Poremećaj jezične analize manifestira se u neispravnoj podjeli teksta na smislene rečenice, odnosno, ignoriranjem interpunkcijskih znakova. To je jasan pokazatelj da dijete nema razvijenu vještinu opažanja intonacijskog oblikovanja rečenice, a uzrok može biti siromašan fond riječi, poremećaj pažnje, kognitivna nezrelost ili poremećaj jezične analize.

Disgramatična disgrafija manifestira se u leksičko-gramatičkim pogreškama pa jednim imenom takve pogreške nazivamo disgramatizam. Razlikujemo tri vrste disgramatizma: tvorbeni (vodna biljka-vodena biljka), morfološki (mama kupa beba-mama kupa bebu) i sintaktički (tata je kupila jabuka-tata je kupio jabuke). Ovaj oblik disgrafije pojavljuje se kod djece koja nemaju potrebno govorno iskustvo kako bi usvojila gramatička pravila, a pri tom nemaju ni dovoljno razvijen govor općenito. U stručnoj literaturi, disgramatična disgrafija još se naziva disortografija te se definira kao specifična disgrafija.

5.2.3. Vizualna disgrafija

Ovaj oblik disgrafije odnosi se na teškoće u vizualno-prostornoj percepciji. Djeca s ovim oblikom poteškoća, uglavnom imaju dobro razvijen usmeni govor, ali se teško snalaze u verbaliziranju prostorno-vremenskih odnosa, odnosno korištenju riječi koje imaju takvo značenje. Gotovo nikad ih ne upotrebljavaju, ali kada ih koriste u govoru, onda miješaju slijedeće prijedloge: ispred, iza, iznad, između, ispod, tanak-debeo, kratak-dugačak, visok-nizak. Također, gotovo nemoguće raspoznaju lijevo i desno te miješaju grafički slična slova kao što su: b-d, b-p, n-u, m-n, h-n. Tipično za djecu s ovom vrstom disgrafije jest da u različitim trenucima različito percipiraju slova, u jednom trenutku će ga napisati ispravno, a već u drugom će ga obrnuti u prostoru i napisati neispravno.

Slika 3: Diktat disleksičnog djeteta (Izvor: <http://hud.hr/disgrafija/> pristup 12.10.2020.)

5.2.4. Motorička disgrafija

Motorička disgrafija povezana je s nerazvijenosti motoričkih funkcija, a manifestira se u miješanjima slova sličnog načina pisanja i nečitljivom rukopisu, stoga nerijetko dolazi do poistovjećivanja s vizualnom disgrafijom. Takva djeca pišu sporo, brzo se umaraju, dodaju i zamjenjuju motorički slična slova, odnosno ona slova koja na početku imaju isti potez pisanja. Njihov rukopis je neujednačen, neka slova su vidno veća od drugih, a što duže pišu to se rukopis pogoršava. Mišićni osjet ima veliku ulogu u pisanju, jer ukoliko zatvorimo oči i time isključimo vizualnu kontrolu, u mogućnosti smo ispravno napisati riječ. Djeca s ovom teškoćom nemaju formiran motorički pokret, stoga se na njega ne mogu osloniti.

The image shows three lines of handwritten text in a cursive, somewhat illegible script. The first line is 'CISEGOG PANA', the second is 'SKAKALP', and the third is 'TUP-KUP - TUPKAL'. The letters are connected and the overall shape is irregular, characteristic of a child with motor dysgraphia.

Slika 4: Diktat djeteta od 9 godina s motoričkom disgrafijom (Izvor: <http://hud.hr/disgrafija/> pristup 12.10.2020.)

6. ODGOJNO-OBRAZOVNI PRISRUP DISLEKSIJI I DISGRAFIJI

Disleksija i disgrafija ne moraju nužno biti definirane kao poremećaj, ali predstavljaju problem zbog nedovoljne informiranosti učitelja, roditelja, ali i samog disleksičara ili disgrafičara. Dijagnoza ovih teškoća službeno se postavlja nakon dvije godine školovanja, odnosno pred kraj drugog osnovne. Logopedsko ispitivanje obuhvaća proučavanje procesa čitanja i pisanja te se na taj način određuje stupanj zaostajanja u tim vještinama, ali i razvijenost usmenog govora. Gotovo sva djeca s nerazvijenim govorom imaju određene teškoće u čitanju i pisanju, ali samo trećina ima specifični poremećaj kao što su disleksija i disgrafija. Psiholog pak određuje stupanj viših funkcija djeteta, odnosno stupanj razvoja inteligencije, percepcije, pažnje, pamćenja, grafomotorike te prostorne orijentacije. Ključna stavka tijekom dijagnosticiranja disleksije i disgrafije jest pitanje jesu li teškoće uvjetovane nedovoljnim mentalnim razvojem djeteta ili imaju samostalnu genezu. Također, važno je da se stekne uvid u individualnu strukturu djetetove spoznajne inteligencije. U mnogim školama, na žalost, nema stalnog psihologa koji bi tada kontinuirano pratio djetetov rast i razvoj. Kao što je već rečeno, disleksija i disgrafija su poremećaji u kojima teškoće čitanja i pisanja nisu jedini simptom. Ove se teškoće trebaju shvatiti kao kompleksne te ih na taj način tretirati.

6.1. Individualizacija pristupa za smanjenje teškoća u učenju

Unutar hrvatskog obrazovnog sustava učenici s disleksijom i disgrafijom obrazuju se prema redovitom programu, ali uz individualizirane postupke. Takvim je učenicima omogućeno duže vremensko razdoblje za usvajanje gradiva, a za učenje su im dostupni pojednostavljeni materijali. Nastoji se koristiti različite vrste podražaja prilikom učenja, ali izbjegavati usmeno izlaganje pred cijelim razredom. Nužno je osiguravanje logopeda i (ili) asistenta u nastavi za djecu s poteškoćama u učenju jer se učitelji ne stignu posvetiti u dovoljnoj mjeri takvim učenicima, a njima je pomoć potrebna. Dijete frustrirano vlastitim neuspjehom, učitelj mora nastojati ohrabriti i smanjiti zahtjevnost nastavnog gradiva te ga ocjenjivati u skladu s njegovim tempom i načinom učenja. Individualni pristup zahtjeva od učitelja znanje, mnogo tolerancije i spremnosti za prihvaćanje djetetovih teškoća te iskreno razumijevanje i poštovanje prema djetetu.

6.2. Ocjenjivanje učenika s teškoćama u učenju

Kada je riječ o individualizaciji ocjenjivanja, teško je dijeliti djecu na „dobre“ i „loše“, odnosno po ocjenama od jedan do pet, ako djeca pritom nemaju iste sposobnosti i mogućnosti. Kada bismo djecu s posebnim potrebama ocjenjivali po kriterijima djece bez poteškoća, oni bi bili na dnu ljestvice i okarakterizirani kao „loši učenici“. Narušavanjem njihovog samopouzdanja možemo postići samo još gore rezultate te izostanak truda i motivacije u potpunosti. Ukoliko im se ocjene „poklanjaju“ ostala djeca bi se mogla osjetiti zakinjato jer se oni za svoje ocjene moraju truditi dok ih netko dobiva olako. Djeci je neshvatljivo da njihova ocjena nema jednaku težinu kao ocjena djece s poteškoćama. Važno je osigurati prilagođen nastavni program, zadatke i aktivnosti kako bi se što više poticao razvoj i napredak djece s posebnim potrebama. Ukoliko dijete nije prepoznato kao disleksično, a pokazuje znakove lijenosti i nezainteresiranosti, tada će nerijetko biti ocjenjivano s lošim ocjenama, što dovodi do još većih frustracija. Loše ocjene svakako dovode do nemogućnosti upisivanja željene srednje škole, a kasnije i fakulteta, stoga je vrlo važno na vrijeme prepoznati disleksično ili disgrafično dijete.

6.3. Problematika odgojno-obrazovnog pristupa

Hrvatski obrazovni sustav možemo gledati kao pomalo zastarjeli jer ne nudi mogućnosti kojima bi poticao razvijanje sposobnosti djece s disleksijom i disgrafijom. Ne samo da se ne potiče razvijanje njihove kreativnosti i analitičkog mišljenja, već ih se etiketira kao „manje vrijedne“, odnosno ne ravnopravne s drugom djecom. Problematika sustava leži u tome što se fokus stavlja na djetetovu teškoću i nesposobnost te ih se time degradira i svrstava u kategoriju nesposobnih i poremećenih. Djeca s ovim teškoćama mogu pretrpjeti veliku traumu, ako se osjećaju zlostavljano od druge djece zbog svojih teškoća u učenju. Ukoliko učitelj u razredu ima disleksičara ili disgrafičara, svakako bi ostaloj djeci u razredu trebao približiti teškoću tog djeteta, ali na način da se ne osjeti manje vrijednim. Nemogućnost obrade informacija jednakom brzinom i na jednak način svakako zahtjeva produženo vrijeme pisanja testa te to ostali učenici u razredu moraju moći prihvatiti. Ukoliko dijete ima poteškoće u učenju, ne znači da nema neke druge poboljšane sposobnosti. Darovite djece u Hrvatskoj ima puno, ali šanse da će dobiti posebnu odgojno-obrazovnu podršku su izrazito male, jer se učitelji ne stignu baviti njima. Zaključujemo da, zbog nedostatka vremena ili asistenata, šanse da se darovitost i potencijal disleksičara i disgrafičara maksimalno razvija su minimalne, stoga se postavlja pitanje u kolikoj mjeri možemo govoriti o pravednosti našega odgojno-obrazovnog sustava usmjerenog na učenika.

7. ZAKLJUČAK

Disleksija i disgrafija su teškoće koje predstavljaju veliku prepreku u učenju, ali ukoliko se poteškoća otkrije na vrijeme, djetetu se može osigurati pristup u skladu s njegovim načinom učenja i poticanje samopouzdanja. Kako bi se djeci s teškoćama osigurala ravnopravnost u obrazovanju i maksimalno razvijanje njihovih potencijala, ključno je pomno planiranje pristupa. Preporuča se individualizirani pristup koji podrazumijeva prilagođene nastavne programe s različitim razinama kako bi dijete što lakše ovladalo vještinom čitanja i pisanja. Uloga roditelja, učitelja, logopeda i drugih stručnih suradnika od velike je važnosti u otkrivanju disleksije i disgrafije, jer djetetov uspjeh ovisi uvelike o njima i ozračju u kojem se nalazi. Nerijetko se ove teškoće negativno percipiraju, a učitelji nisu dovoljno kompetentni za prepoznavanje i rad s djecom koje imaju disleksiju i (ili) disgrafiju. Zbog neznanja, djeci s disleksijom i disgrafijom prilazi se na neadekvatan način te ih se tretira kao „zaostale“, a kako bi se takve situacije smanjile, potrebno je razgovarati o ovoj temi te promišljati o novim metodama olakšavanja učenja. Učenici čiji roditelji ne žele pismeni trag o dijagnozi, ne dobivaju adekvatnu rehabilitacijsku pomoć, a nedijagnosticirana disleksija koja tada nije vidljiva, dovodi do nesklada procjene učitelja i stručnjaka o učenicima s disleksijom i disgrafijom.

Djeca s teškoćama u učenju kao što su disleksija i disgrafija, nisu „retardirana“ kako ih se nerijetko pogrdno naziva, već su bez obzira na svoje teškoće, često prepoznata kao vrlo intelektualna i posebno darovita.

LITERATURA

Knjiga:

1. Muter, V., Likierman H., (2010.) *Disleksija: Vodič kroz disleksiju, dispraksiju i druge teškoće u učenju*. Zagreb, Kigen
2. Posokhova, I. (2007.) *Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju: Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Buševac, Ostvarenje
3. Vladislavljević, S. (1986.) *Poremećaji čitanja i pisanja: Logopedija IV*. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Mrežna stranica:

1. Definicija disleksije-Hrvatska udruga za disleksiju na adresi <http://hud.hr/definicije-disleksije/> (01.10.2020.)
2. Što je disleksija? Udruga Dyxy na adresi <http://udruga-dyxy.hr/sto-je-to-disleksija/> (5.10.2020.)
3. Disgrafija-Hrvatska udruga za disleksiju na adresi <http://hud.hr/disgrafija/> (12.10.2020.)
4. Što je disgrafija? Udruga Dyxy na adresi <http://udruga-dyxy.hr/sto-je-disgrafija/> (12.10.2020.)
5. Disleksija i disgrafija-Sluh.hr na adresi <https://sluh.hr/disleksija-i-disgrafija/> (19.10.2020.)

Biografija

Iva Čičić rođena u Zagrebu 28.05.1997. godine gdje završava osnovnu i srednju školu, opću IX. gimnaziju. Od malih nogu bavi se sportom, a sedam godina pohađala je plesnu školu „Tala“ Alena Sesartića. 2016. godine upisuje Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer rani i predškolski odgoj i obrazovanje na odsjeku u Čakovcu.

Izjava o samostalnoj izradi rada

IZJAVA o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja IVA ČIČIĆ rođena 28.05.1997. godine u Zagrebu, student PREDDIPLOMSKOG SVEUČILIŠNOG STUDIJA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, Odsjeka u Čakovcu (matični broj: i/29/2016) samostalno provela aktivnost istraživanja literature i napisala završni rad na temu

„DISLEKSIJA I DISGRAFIJA KOD DJECE“

U Čakovcu, studeni 2020.

Izjava o javnoj objavi rada

Sveučilište u Zagrebu

Učiteljski fakultet

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i javno objavi

„DISLEKSIJA I DISGRAFIJA KOD DJECE“

ZAVRŠNI RAD

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

**i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
(u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju,
NN br.123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13,
101/14, 60/15).**

U Čakovcu, studeni 2020.

IVA ČIČIĆ

OIB: 92847184783